

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.5.08>**Сергій Шкляр,**

докт. юрид. наук, доцент,

провідний науковий співробітник

Науково-дослідного інституту публічного права

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОНТРОЛЮ НАД ДОТРИМАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЗАХИСТ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Адміністративно-правове регулювання контролю над дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції є відносно новим, адже підвалини для запровадження антимонопольної політики було закладено зі здобуттям Україною незалежності. Водночас за період побудови суверенної держави зі стабільною ринковою економікою в Україні здійснювалися також і законодавчі кроки до побудови ефективного механізму захисту економічної конкуренції та якісного правового регулювання зазначеного питання. Метою статті є з'ясування стану міжнародно-правового регулювання контролю над дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції в Україні. У статті досліджено сучасний стан міжнародно-правового регулювання контролю над дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції. Зазначено, що міжнародно-правові акти входять до системи конкурентного законодавства. Розглянуто та проаналізовано окремі міжнародні документи у сфері захисту економічної конкуренції. На основі дослідженого матеріалу автором зроблено висновок про недостатній рівень якості міжнародно-правового регулювання контролю над дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, оскільки Україна є учасником небагатьох міжнародних конвенцій та стороною невеликої кількості договорів, співробітництво у наведеній сфері розгорнуте лише з окремими країнами постсоціалістичного простору. Визначено, що, незважаючи на те що робота з міжнародного співробітництва в зазначеній сфері розпочата ще з проголошення Україною незалежності, стан такого співробітництва та міжнародно-правового регулювання контролю над дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції є недостатньо розробленим. Міжнародно-правові акти (договори) у зазначеній сфері підписані з невеликою кількістю держав здебільшого пострадянського простору, не враховано нові підходи та принципи здійснення контролю над дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції в контексті наближення законодавства України до законодавства європейської спільноти, не міститься положень та порядку здійснення громадського контролю у зазначеній сфері.

Ключові слова: економічна конкуренція, контроль над дотриманням законодавства, захист економічної конкуренції, міжнародно-правові акти, конвенції.

Постановка проблеми. Адміністративно-правове регулювання контролю над дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції є відносно новим, адже підвалини для запровадження антимонопольної політики було закладено зі здобуттям Україною незалежності. Водночас за період побудови суверенної держави зі стабільною ринковою економікою в Україні здійснювалися також і законодавчі кроки до побудови ефективного механізму захисту економічної конкуренції та якісного правового регулювання зазначеного питання. Слід також відзначити, що досліджувана сфера правового регулювання перебуває лише у стані свого розвитку та систематизації, сьогодні існують розрізнені нормативно-правові акти, якими лише частково врегульовано окремі

питання здійснення контролю над дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції. Усе наведене свідчить про недостатню увагу законодавця до регламентації усієї сукупності економічних відносин щодо захисту економічної конкуренції. Така ситуація є невиправданою, оскільки право являє собою один із найважливіших та найефективніших соціальних регуляторів. А тому, прагнучи побудувати в Україні ефективну ринкову економіку з належним рівнем забезпечення захисту економічної конкуренції, не варто нехтувати його засобами, а, навпаки, послуговуватися останніми для досягнення зазначених цілей.

Аналізу та сучасним проблемам адміністративного регулювання захисту конкурентних відносин присвячено наукові

дослідження таких учених, як: В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, О.М. Бандурка, Д.М. Бахрах, Ю.П. Битяк, В.М. Гарашук, І.П. Голосніченко, Н.Л. Михальчишин, Н.Б. Малахов, С.О. Черненко та ін. Зазначені науковці здійснили значний внесок у вивчення загальнотеоретичних питань адміністративного регулювання контролю як загалом, так і над дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції.

Проте сьогодні відсутнє комплексне дослідження стану міжнародно-правового регулювання контролю над дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції в Україні, що зумовлює нагальність та актуальність проведення нашого дослідження.

Метою статті є з'ясування стану міжнародно-правового регулювання контролю над дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції в Україні.

Виклад основного матеріалу. На початку нашого дослідження необхідно зауважити, що з розвитком ринкових механізмів з'явилася потреба в існуванні особливої форми державного правового регулювання економіки – конкурентного законодавства, до якого входять такі правові інститути: 1) право із захисту економічної конкуренції; 2) антимонопольне право; 3) правове регулювання природних монополій; 4) право із захисту від недобросовісної конкуренції. Об'єктом конкурентного законодавства є поведінка суб'єктів господарювання та структура економіки у цілому. Державна підтримка конкуренції забезпечує ефективність виробництва, відповідність між інтересами розвитку окремих суб'єктів господарювання, реалізацію політики модернізації в промисловості та існування різноманітних форм власності. Цілі конкурентного законодавства спрямовані на зміну поведінки суб'єктів господарювання. Ця поведінка оцінюється з погляду заборон, додаткових обов'язків та спеціальних вимог, що містяться в конкурентних правових нормах [1, с. 133]. Погоджуємося з позицією авторів про те, що можна виділяти інститути права із захисту економічної конкуренції, антимонопольного права, правового регулювання природних монополій, права із захисту від недобросовісної конкуренції. Водночас можна відзначити, що в конкурентному законодавстві за ознакою форм та способів правового впливу держави на суспільні економічні відносини також можна виділяти право державної підтримки та стимулювання розвитку всіх форм господарювання, підтримки конкурентоспроможності малих та середніх підприємств, стимулююче регулювання

діяльності суб'єктів природних монополій, право захисту економічної конкуренції шляхом застосування контролю, запобігання, виявлення й припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції. Виходячи з таких міркувань, можна зробити висновок про те, що адміністративне регулювання контролю над дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції є одним з інститутів конкурентного права.

Своєю чергою, аналізуючи систему адміністративного регулювання контролю над дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції в Україні, слід зауважити, що важливе місце ній відведено саме міжнародно-правовим актам. Так, 25.12.1991 для України набули чинності положення Паризької конвенції про охорону промислової власності від 20.03.1883 [2]. Відповідно до її статей 10-bis та 10-ter, країни Союзу зобов'язані забезпечити громадянам країн, що беруть участь у Союзі, ефективний захист від недобросовісної конкуренції. Актом недобросовісної конкуренції вважається будь-який акт конкуренції, що суперечить чесним звичаям у промислових і торговельних справах. Зокрема, підлягають забороні: 1) усі дії, здатні в будь-який спосіб викликати змішування відносно підприємства, продуктів чи промислової або торговельної діяльності конкурента; 2) неправильні твердження за існування комерційної діяльності, що здатні дискредитувати підприємство, продукти чи промислову або торговельну діяльність конкурента; 3) указівки чи твердження, використання яких під час здійснення комерційної діяльності може ввести громадськість в оману щодо характеру, способу виготовлення, властивостей, придатності до застосування чи кількості товарів. Окрім того, вони зобов'язуються передбачити заходи, що дають змогу союзам та об'єднанням, існування яких не суперечить законам їхніх країн, які представляють зацікавлених промисловців, виробників чи торговців, діяти через суд чи адміністративні органи з метою припинення дій, передбачених у статтях 9, 10, 10 bis, тією мірою, якою це дозволяє закон країни, де витребується охорона, для союзів і об'єднань цієї країни [2].

Міжнародно-правовим актом у зазначеній сфері є Договір про проведення узгодженої антимонопольної політики від 25.01.2000 [3] (ратифікований відповідно до Закону України «Про ратифікацію Договору про проведення узгодженої антимонопольної політики» від 16.01.2003 № 449-IV [4]). Важливими положеннями зазначеного договору, що підписаний з Азербайджанською Республікою, Республікою Вірменією, Білоруссю, Грузією,

Казахстаном, Молдовою, Киргизькою Республікою, Республікою Таджикистан та Узбекистан, а також Російською Федерацією, є насамперед заснування Міждержавної ради з антимонопольної політики (Антимонопольної Ради), основними завданнями якої є вироблення критеріїв і способів оцінки монополістичної діяльності, недобросовісної конкуренції, процедур розслідування справ щодо порушення правил конкуренції, а також розроблення правил та механізмів впливу на суб'єктів господарювання, органи влади й управління, що порушують правила конкуренції на товарному ринку та узгодження їх між Сторонами. Також закріплено й узгоджено сторонами єдиний підхід до термінологічного апарату сфери адміністративного регулювання захисту економічної конкуренції. Закріплено загальні принципи конкуренції та відзначено, що дії, що призводять або можуть призвести до обмеження конкуренції, обмеження законних інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, або є проявом недобросовісної конкуренції, розглядаються як неприпустимі і кваліфікуються відповідно до антимонопольного законодавства держав-учасниць. До дій, зазначених у пункті 1 цієї статті, відносяться: 1) зловживання домінуючим положенням, зокрема: нав'язування (підтримка) купівельних або продажних цін або інших несправедливих умов угоди для одержання монопольного високого прибутку або усунення конкурентів; обмеження виробництва або збуту з метою необґрунтованого підвищення цін, створення або підтримання дефіциту на відповідному ринку на шкоду споживачам; застосування до господарюючих партнерів неоднакового підходу за рівних умов, що створює для них нерівні умови конкуренції; створення перешкод для доступу на ринок іншим суб'єктам господарювання; 2) антиконкурентні угоди між суб'єктами господарювання та інші види узгоджених дій, які можуть обмежувати свободу конкуренції на товарних ринках або відповідній їхній частині шляхом: поділу товарного ринку за територіальним принципом, обсягом продажу або закупівель, за асортиментом або колом споживачів; обмеження доступу на відповідний товарний ринок інших суб'єктів господарювання як продавців або покупців; встановлення купівельних або продажних цін або інших умов угоди; контролю над виробництвом, збутом, технічним розвитком, інвестиційними процесами; нав'язування господарюючим партнерам додаткових умов угоди, що не стосуються предмету цього Договору та обмежують їхні інтереси; застосування до господарюючих партнерів нео-

днакового підходу за рівних умов, що створює несприятливі умови для конкуренції на відповідному товарному ринку; 3) недобросовісна конкуренція, зокрема: поширення хибних, неточних або викривлених відомостей, здатних заподіяти збитки іншому господарюючому суб'єкту чи завдати шкоди його діловій репутації; введення споживачів в оману відносно характеру, способу і місця виготовлення, споживчих властивостей, якості товару; некоректне порівняння в процесі рекламної діяльності товарів, що виготовляються і реалізуються суб'єктом господарювання з товарами інших суб'єктів господарювання; самовільне використання товарного знаку, фірмового найменування або маркування товару, а також копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення товару іншого суб'єкта господарювання; отримання, використання, розголошення науково-технічної, виробничої або торговельної інформації, у тому числі комерційної таємниці, без згоди її власника.

Під час оцінки дій або угод, що обмежують конкуренцію, враховується факт їх сприяння технічному або економічному прогресу, насиченню товарних ринків, поліпшенню споживчих властивостей товарів, підвищенню їхньої конкурентоздатності [3].

Також окремі положення щодо адміністративного регулювання контролю над дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції закладені й у Конвенції про транснаціональні корпорації від 06.03.1998 [5] (ратифікована відповідно до Закону України «Про ратифікацію Конвенції про транснаціональні корпорації» від 13.07.1999 № 921-XIV [6]). Відповідно до зазначеного міжнародного правового акту, сторони визнають під поняттям «транснаціональна корпорація» юридичну особу (сукупність юридичних осіб): 1) яка має у власності, господарському віданні або оперативному управлінні відокремлене майно на територіях двох і більше Сторін; 2) утворена юридичними особами двох і більше Сторін; 3) зареєстрована як корпорація відповідно до цієї Конвенції. У цій Конвенції поняття «транснаціональна корпорація» охоплює різні транснаціональні структури, у тому числі фінансово-промислові групи, компанії, концерни, холдинги, спільні підприємства, акціонерні товариства з іноземною участю тощо [5]. Водночас у Законі України «Про ратифікацію Конвенції про транснаціональні корпорації» від 13.07.1999 № 921-XIV міститься застереження, що транснаціональні корпорації на території України та за її межами у разі, коли їх створення може призвести до монополізації товарних ринків в Україні, впливає чи може вплинути на економічну конкуренцію на її

території, створюються за згодою Антимонопольного комітету України в порядку, передбаченому законодавством України про захист економічної конкуренції [6].

Висновки

Аналізуючи наведені вище міжнародно-правові акти, хочемо зауважити, що сьгодні міжнародно-правова база (основа) адміністративного регулювання контролю над дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції перебуває на початковому, відправному етапі свого розвитку та становлення. Адже, незважаючи на те що робота з міжнародного співробітництва у зазначеній сфері розпочата ще з проголошення Україною незалежності, стан такого співробітництва та міжнародно-правового регулювання контролю над дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції є недостатньо розробленим. Міжнародно-правові акти (договори) у зазначеній сфері підписані з невеликою кількістю держав здебільшого пострадянського простору, не враховано нові підходи та принципи здійснення контролю над дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції в контексті набли-

ження законодавства України до законодавства європейської спільноти, не міститься положень та порядку здійснення громадського контролю у зазначеній сфері.

Список використаних джерел:

1. Ткаченко О.М. Правові засади регулювання економічної конкуренції в сучасних умовах. *Наукові праці Національного університету харківських технологій*. 2005. № 17. С. 132–135.
2. Паризька конвенція про охорону промислової власності : Конвенція від 20. 03. 1883. *Зібрання чинних міжнародних договорів України*. 1990. № 1. С. 320.
3. Договір про проведення узгодженої антимонопольної політики : Міжнародний договір від 25.01.2000. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_502.
4. Про ратифікацію Договору про проведення узгодженої антимонопольної політики : Закон України від 16.01.2003 № 449-IV. *Голос України*. 2003. № 27.
5. Конвенція про транснаціональні корпорації : Міжнародний договір від 06.03.1998. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/997_193.
6. Про ратифікацію Конвенції про транснаціональні корпорації : Закон України від 13.07.1999 № 921-XIV. *Голос України*. 1999.

Serhii Shkliar. International legal regulation of control over compliance with the legislation on protection of economic competition

Administrative and legal regulation of control over compliance with the legislation on protection of economic competition is relatively new, as the foundations for the introduction of antitrust policy were laid with the acquisition of Ukraine's independence. At the same time, during the period of building a sovereign state with a stable market economy in Ukraine, legislative steps were also taken to build an effective mechanism for protecting economic competition and quality legal regulation of this issue. The purpose of the article is to clarify the state of international legal regulation of control over compliance with legislation on protection of economic competition in Ukraine. The article investigates the current state of international legal regulation of control over compliance with the legislation on protection of economic competition. It is noted that international legal acts are included in the system of competition law. Some international documents in the field of protection of economic competition are considered and analyzed. Based on the material studied, the author concludes that the quality of international legal regulation of control over the observance of the legislation on protection of economic competition is insufficient, since Ukraine is a party to a few international conventions and a party to a small number of treaties, and cooperation in this area is deployed only with some post-socialist countries. It is determined that despite the fact that the work on international cooperation in this area began with the proclamation of Ukraine's independence, the state of such cooperation and international legal regulation of control over compliance with legislation on protection of economic competition is insufficiently developed. International legal acts (treaties) in this area have been signed with a small number of states, mostly in the post-Soviet space, new approaches and principles of monitoring compliance with legislation on protection of economic competition in the context of approximation of Ukrainian legislation to European Community public control in this area.

Key words: economic competition, control of compliance with the law, protection of economic competition, international legal acts, conventions.